

Я знову прокидаюся під зловісною діркою у стелі і її темрява не дає мені спокою. Щоранку вглядаюся у неї і намагаюся уявити, якою є справжня стеля, що ховається під натяжною: на ній є ліпнина чи розписи? А, може, це просто звичайна біла стеля із жовтими плямами від підтоплень із даху? А що за цими акуратно наклеєними шпалерами із ПРЛівської доби? А що під стертими килимами, що щільно вкривають підлогу? А що у підвалах і на горищі? Що тут ще сховане і що ще треба відкрити? Чи є ще якісь сліди минулого? Я впевнена, минуле неможливо пояснити чи описати, можна лише торкнутися, схопити, відчутти зморшки і тріщини, переконатись, що воно і досі є поруч, не розсмокталося у часовій прірві. Пошук доказів минулого перетворився на маніакальний, бо мені здається, що кожен із них може привідкрити щось нове про мою прабабу Аґату і скласти до купи той пазл картини, яку я вже собі намалювала в уяві. Вона, звісно, краща за цю натяжну стелю і шпалери навколо, і загалом за цю реальність, що оточує.

Znowu budzę się pod złowieszczą dziurą w suficie i jej mrok nie daje mi spokoju. Codziennie rano wpatruję się w nią i staram się wyobrazić sobie, jaki jest prawdziwy sufit, skrywający się pod kasetonami: czy jest na nim sztukateria czy malunki? A może po prostu zwykły biały sufit z żółtymi plamami z zacieków z dachu? A co jest za tymi starannie naklejonymi tapetami z czasów PRL-u? A co pod wytartymi dywanami, które szczelnie zakrywają podłogę? A co w piwnicy i na strychu? Co tu jest schowane i co jeszcze należy odkryć? Czy pozostały jeszcze jakieś ślady przeszłości? Jestem pewna, że przeszłości nie da się wyjaśnić czy opisać, można tylko ją dotknąć, złapać, odczuć zmarszczki i pęknięcia, przekonać się, że nadal jest tu obok, nie rozproszyła się w otchłani czasu. Poszukiwanie dowodów przeszłości przekształciło się w manię, bo wydaje mi się, że każdy z nich może odsłonić coś nowego o mojej prababci Agacie i ułożyć w całość puzzle obrazu, który już sobie namalowałam w wyobraźni. Oczywiście jest lepszy niż ten podwieszany sufit i tapety wokół niego, i w ogóle lepszy od tej otaczającej rzeczywistości.

Кожен день протягом останніх двох тижнів як я приїхала у Вінсько реставрувати хату Агати, проходить майже однаково. Зранку п'ю каву із пані Стефанією у її задимленій кухні. Спостерігаю, як її силует поволі потопає у клубах диму і її яскраві нігті граційно вихоплюють із кишені сріблясту «Мотороллу» – писк дамської моди у 2000х – щоб розповісти дочці про те, як їй спалося. Срібло телефону дуже личить до її сивої зачіски, і я щоразу думаю, що вона б стала досконалою моделлю для картини із літньою Мадонною. Далі я пакую бутерброди, молоко і воду, щоб перекусити в обід, вдягаю робочий одяг і йду до будинку на Вхідній, минаючи аж дві точки продажу надгробків. Не знаю чому, але для мене цей факт дуже символічний. Вже майже біля самого будинку щоразу вигулькує звідкись Ясь, якого всі навколо так і називають, хоч йому вже далеко за 80. Він ще здалеку кричить до мене:

«Як там все несеться на сході? Як там Мілька?».

Ми потискаємо один одному руки при зустрічі і він усміхається на всі тридцять два. Він пам'ятає мою Агату, бабу Емілію, але розпитати його про щось не вдається, бо говорить досить нерозбірливо, а у моїх питаннях часто чує щось своє, і відповідає на це незнаючою мені мовою. Ясь – мій сусід і він часто заходить погледіти, що я роблю у будинку. Буває, стоїть мовчки, спостерігаючи, або інколи дає короткі поради по ремонту як, наприклад:

«спали цю хату»

чи

«вирий на її місці велику яму»...

Każdy dzień ostatnich dwóch tygodni pobytu w Wińsku, gdy przyjechałam, aby wyremontować dom Agaty, upływa prawie tak samo. Rano piję kawę z panią Stefanią w jej zadymionej kuchni. Obserwuję, jak jej postać powoli tonie w kłębach dymu i jej jaskrawe paznokcie wyciągają z gracją z kieszeni srebrną motorolę – krzyk mody pierwszej dekady XXI wieku – aby opowiedzieć córce, jak się jej spało. Srebrny kolor telefonu bardzo jej pasuje do siwej fryzury i za każdym razem myślę, że stała się doskonałym modelem do obrazu z Madonną w podeszłym wieku. Później pakuję kanapki, mleko i wodę, aby posilić się w porze obiadowej. Zakładam odzież roboczą i idę do domu na Wschodniej, mijając aż dwie budki, gdzie sprzedają nagrobki. Nie wiem dlaczego, ale jest to dla mnie fakt bardzo symboliczny. Już prawie przy samym domu za każdym razem wygląda skądś Jaś, którego wszyscy tak też nazywają, chociaż już dawno skończył osiemdziesiątkę. Z daleka krzyczy do mnie:

– Co tam na Wschodzie? Jak tam Milka?

Ściskamy sobie ręce przy spotkaniu, a on uśmiecha się od ucha do ucha. Pamięta moją Agatę, babcię Emilię, ale nie udało mi się go zapytać o cokolwiek, bo mówi dosyć niewyraźnie, a w moich pytaniach często słyszy coś swego i odpowiada na to nieznanym mi językiem. Jaś jest moim sąsiadem i często zachodzi obejrzeć, co robię w domu. Bywa, że stoi, milcząc i obserwując, lub czasem daje krótkie rady na temat remontu, na przykład:

– Spal tę chatę.

Czy:

– Wykop na jej miejscu wielki dół...

Але я не сперечаюсь, намагаюсь жартувати на його пропозиції і він сміється разом зі мною, правда, мабуть не до кінця розуміючи про що йдеться. Щодня Ясь зустрічає мене у новому несподіваному луці, який комбінує із речей, що йому дарують односельчани. Сьогодні він явився у кашкеті із воронячим пір'ям, чорних спортивних штаних «Адідас» і темно-зеленому оксамитовому піджаку на голе тіло. Простягнувши руку мені майже під ніс, похвалився електронним годинником із попереднього століття. Коли він натискає на бічну кнопку годинника – той починає галасливо пищати, а Ясь від цього звуку аж корчиться від радості. На кінець нашої «розмови» він завжди на всяк випадок перепитує чи не маю двох злотих при собі, бо йому не вистачає на пиво. Як завжди я відповідаю, що немає, і він чимчикує в центр села, де перебирає смітники і шукає щось, аби здати тару.

У саду біля будинку Агати я виконую свій щоденний ранішній ритуал: заходжу у високу некошену траву босоніж і заплющую очі від задоволення прохолодою роси – це моя молитва вдячності природі. Потім пробираюсь до найближчих кущів і жменями збираю залишки малини, смородини і агрусу, які дуже нагадують смаки тих із мого дитинства.

«Диво дивнее!» – щоразу думаю.

А в цей час на поріг хати поволі сповзається на сніданок «моя худоба»: троє малих чорних котів і одне покалічене кудлате собача, яке бігає вулицями неприкаяним. Це звір'я вже вивчило, що нова господиня будинку щоранку кидає їм клапті хліба і наливає у миску молока, тому слухняно чекають, поки я вийду з хатців і нарешті втамую їхній голод. Як тільки висуююсь із трави, вони, як дикі, розбігаються по кутках, а коли заходжу до хати, залишаючи сніданок на порозі, вони стрімголов летять один поперед одного і обступають миску з молоком кожен зі свого боку.

Ale nie wyklócam się z nim, staram się żartować z jego propozycji i on śmieje się razem ze mną, prawdopodobnie do końca nie rozumiejąc, o co chodzi. Codziennie Jaś wita mnie w nowym, zaskakującym ubiorze, skomponowanym z rzeczy, które dają mu mieszkańcy. Dziś pojawił się w kaszkiecie z wronim piórem, czarnym dresie Adidas i ciemnozielonej aksamitnej marynarce nałożonej na gołe ciało. Wyciągając do mnie rękę prawie pod nos, pochwalił się elektronicznym zegarkiem z ubiegłego wieku. Gdy naciska na boczny przycisk zegarka, zaczyna hałaśliwie piszczeć, a Jaś od tego dźwięku aż wije się z radości. Na koniec naszej „rozmowy” zawsze pyta na wszelki wypadek, czy nie mam dwóch złotych przy sobie, bo mu brakuje na piwo. Jak zawsze odpowiadam, że nie mam, i drepcze do centrum wsi, gdzie przebiera w śmietnikach i czegoś szuka, aby oddać do punktu skupu.

W ogrodzie obok domu Agaty wykonuję swój codzienny poranny rytuał: wchodzę boso do wysokiej nieskoszonej trawy i zamykam oczy, rozkoszując się przyjemnym chłodem rosy – to moja dziękczynna modlitwa do przyrody. Potem przedzieram się do najbliższych krzaków i garściami zbieram pozostałe maliny, czarne porzeczki i agrest, które bardzo mi przypominają smaki mego dzieciństwa.

– Dziwa nad dziwami! – myślę za każdym razem.

A tymczasem na progu chaty powoli zbierają się na śniadanie „moje bydłeta”: troje małych czarnych kotków i jeden poraniony kudłaty piesek, który biega po dworze jakby oszalał. Zwierzęta już się nauczyły, że nowa gospodyni domu każdego ranka rzuca im kawałki chleba i nalewa miskę mleka, dlatego grzecznie czekają, aż wyjdę spod krzewów i nareszcie zaspokoję ich głód. Gdy tylko wyłaniam się z trawy, rozbiegają się jak dzikie po kątach i kiedy wchodzę do chaty, zostawiając śniadanie na progu, lecą na złamanie karku jeden przez drugiego i otaczają miskę z mlekiem, każdy ze swojej strony.

Ніхто ні на кого не гарчить, всі мирно хлебчуть молоко, вилизуючи посудину до блиску. Буває, що у спекотні дні я також залишаю цьому поголів'ю приблуд воду у цементному кориті біля будинку, і завжди дивуюся – скільки б не налила, вона зникає безслідно, наче її випиває сам місяць. Однак, сусід підказує, що на світанку до мого водопою іноді прибігають косулі, а ще одного разу він навіть бачив лиса, який припав до корита на задніх лапах і тішився залишкам води.

А я тішуся від того, що навколо цього будинку починає знову виривати життя, що відчутне його пульсування і тому ще дужче хочеться його підтримувати і ростити. Я уявляю, як одного дня моя турбота про них дасть свої плоди і я зможу наблизитись до цього здичавілого життя, торкнутися його і навіть попестити. Впевнена, що приручити його – це як приручити цей будинок.

Я занурююсь у ґрунтовне очищення будинку: сантиметр за сантиметром здираю з нього змертвілу шкіру, сподіваючись, що рано чи пізно під нею з'явиться коштовність, яку я вкладу у свій пазл історії про Агату і яка підтвердить те, що рухаюсь у правильному напрямку.

На початку я пораюсь у Агатиній частині будинку, що пустує вже більш як 20 років. Її кухня, яку я пам'ятаю ще з дитинства смачними пахощами їжі, зараз закладена ящиками із горілчаними пляшками, багаторічними закрутами із невідомим вмістом та порожніми слоїками із широким горлом. Поки складаю пляшки у сміттєві кульки, намагаюся туди ж викинути і свої сумніви щодо тієї ідеальної картини життя Агати, яку я собі давно склала – звісно, це були її співмешканці... Бо вона ж пила горілку тільки зроблену власноруч із жита... І лише коли вела Коло сільських господиень... Агата – смілива, щира і сильна жінка, яка малувала квітки на фасаді будинку, а такі не можуть бути алкоголічками...

Nikt na nikogo nie warczy, wszystkie zgodnie chłepczą mleko, wylizując naczynie na błysk. Bywa, że w upalne dni zostawiam również temu stadu przybłąd wodę w cementowym korycie obok domu i zawsze się dziwię – ilekolwiek bym wlała, znika bez śladu, jakby wypijał ją sam księżyc. Jednak, jak podpowiada sąsiad, wczesnym rankiem do mego wodopoju czasami przybiegają sarny, a jeszcze pewnego dnia widział nawet lisa, który przylgnął do koryta na tylnych łapach i cieszył się resztkami wody.

A ja cieszę się z tego, że naokoło tego domu znów zaczyna wirować życie, że odczuwam jego pulsowanie, i dlatego bardzo chcę je wspierać i pielęgnować. Wyobrażam sobie, jak pewnego dnia moja opieka nad nimi wyda swoje owoce i będę mogła zbliżyć się do tego zdziczałego życia, dotknąć go i nawet je popieścić. Jestem pewna, że jeśli je oswoję, to jakbym oswoiła ten dom.

Pochłania mnie gruntowne sprzątanie domu: centymetr za centymetrem zdzieram z niego martwy naskórek, mając nadzieję, że wcześniej czy później ukaże się spod niego klejnot, który ułożę w swoich puzzlach historii o Agacie i który potwierdzi, że podążam w słusznym kierunku.

Na początku krzątałem się w części domu Agaty, który jest pusty już od ponad 20 lat. Jej kuchnia, którą pamiętam jeszcze z dzieciństwa jako smaczny zapach jedzenia, teraz zastawiona jest skrzynkami z butelkami po wódce, wieloletnimi przetworami z niewiadomą zawartością i pustymi słoikami z szerokimi otworami. Podczas składania butelek w worki na śmieci staram się wyrzucić do nich też swoje wątpliwości dotyczące idealnego obrazu życia Agaty, który dawno sobie ułożyłam. Jasne, że to byli jej współlokatorzy... Bo ona piła tylko wódkę z żyta własnego wyrobu... I tylko wtedy, gdy prowadziła Koło Gospodyń Wiejskich... Agata była śmiałą, szczerą i silną kobietą, która malowała kwiaty na ścianach domu, a takie nie mogą być alkoholikami...

Із цього всього вирішую збити штукатурку у її кімнаті, щоб пліснява не поширювалася далі, а цегляні стіни обсохли. Зрештою, треба виплеснути деяке роздратування у тілі від можливої руйнації моїх перфекційних образів минулого. Але треба ж інструмент! Йду у старий хлів біля будинку, щоб знайти щось путяще для цього. Всередині темно і купа мотлоху. Підсвічую мобільним углиб і тут теж видніються купи горілчаних пляшок, якими хлів забитий аж до стелі. Всі ці «багатства» ще й надійно захищені густим мереживом павутиння і кількома десятками товстих павуків. Ця картина ще більше мене засмучує. Розвертаюся у інший бік і стаю на поламаних дерев'яні санчата, щоб зазірнути на горище. А там – купа городнього довоєнного інвентарю, очевидно залишене ще німецькими власниками. У темряві проглядаються екзотичні металеві наконечники із завитушками, які всіляко обробляють землю: копають, орють, перевертають, товчуть, розбивають, а ще косять, згрібають, молотять, збивають трави і городину. Серед цих реліктів витягаю дивний інструмент із обламаним державом, що нагадує сокиру із кількома зубцями на кінці – таке мало б згодиться для збиття штукатурки, що ледь тримається стіни. Озброївшись, я починаю наступ на рожеву побілку в кухні, що, вочевидь, була зроблена вже останніми мешканцями. За годину я просунулася десь метри на три і очистила стіни до красивої червоної цегли, а сама при цьому вкрилась білим густим пилом, нагадуючи примару із минулого. Присідаю перепочити і помічаю, що під деякими шматками штукатурки із рожевою побілкою проглядаються різні фактури і кольори. Виявляється, що це нижні раніші шари різних побілок, що ховалися під цим блідо-рожевим місивом. Той пласт, що був одразу за найновішим – ледь помітного блакитного кольору, а на ньому валиками промальовані темно-сині китиці квітів. Такі часто зустрічаються і зараз в українських сільських хатах.

Z powodu tego wszystkiego zdecydowałam się skuć tynk w jej pokoju, aby pleśń dalej się nie rozprzestrzeniała, a ceglane ściany wyschły. Zresztą muszę wyładować pewne rozdrażnienie w ciele spowodowane prawdopodobnym upadkiem moich wyidealizowanych obrazów przeszłości. Ale potrzebuję narzędzi! Idę do starego chlewa obok domu, żeby znaleźć coś do tego przydatnego. W środku jest ciemno i leży купа barachła. Przyświecam telefonem w głąb i tu też widzę kupę butelek po wódce, którymi chlew zavalony jest aż po sufit. Całego tego „majątku” skutecznie broni gęsta sieć pajęczyny i kilkadziesiąt spasionych pajaków. Ten widok jeszcze bardziej mnie zasmuca. Odwracam się w inną stronę i staję na połamanych drewnianych sankach. Chcę zajrzeć na górę. A tam widzę kupę przedwojennych narzędzi ogrodniczych, oczywiście porzuconych przez niemieckich właścicieli. W ciemności widnieją egzotyczne metalowe ostrza z zawijasami, które oczywiście na różne sposoby zruszają ziemię: kopią, orzą, przewracają, tłuką, rozbijają i jeszcze koszą, grabią, młóćą, rozrzucają trawę i strącają owoce. Spośród tych staroci wyciągam dziwne narzędzie ze złamanym trzonkiem, przypominające siekiere z kilkoma zębami na końcu. To powinno wystarczyć do skucia tynku, który ledwo trzyma się ściany. Uzbrojona atakuję w kuchni różową warstwę, którą nanieśli już ostatni mieszkańcy. W ciągu godziny przesunęłam się około trzech metrów i oczyściłam ściany do pięknej czerwonej cegły, i sama byłam pokryta białym gęstym pyłem, przypominając zjawę z przeszłości. Przysiadam, aby odpocząć, i zauważam, że pod niektórymi kawałkami tynku z różową farbą widać różne faktury i kolory. Okazuje się, że to wcześniejsze warstwy różnych malowań, które skrywają się pod tą bladoróżową mieszaniną. Ta warstwa, od razu za najnowszą, była z ledwo zauważalnym błękitnym kolorem, a na nim namalowane wałkiem ciemnoniebieskie bukiety kwiatów. Takie często można spotkać w ukraińskich wiejskich chatach.

«Це Агатовий пласт, – думаю, бо рослинні мотиви – це її царство: мальовані квітки, крашанки з орнаментами, дерев'яні рамки із різьбленим листям. Це ж очевидно.»

Найбільш інтригуючим, однак, став пласт, що крився за тим «Агатовим» і був, найімовірніше, оригінальним покриттям стін перших власників будинку. На ніжно-бежевому фоновому кольорі округлюється трійка тонких коричневих ліній, які, мабуть, були маленькою частиною великого орнаменту на стіні. Намагаюсь знайти шматок, який би підходив до цього уламку, щоб скласти хоч якийсь елемент малюнку, але розумію, що це марна справа – бо упорядкувати ці гори сміття – це завдання на кілька років. Мені стає ніяково від усвідомлення того, що, можливо, ще одна картина мого досконалого минулого розбилася на тисячі дрібних уламків, тільки цього разу це сталося із моєї вини. Виходжу на вулицю відійти від гірких думок і вмитись від білого пилу під літнім дощем. Заходжу розгублено у траву, знаходжу ще кілька слив під деревом і стою під дощем із ними, наче караю себе за злочин.

Із сусіднього дому мене за цим дивним заняттям помічає сусідка і гукає:

«Агов, Вікторіє, ти чого мокнеш під дощем?! Заходь на каву!»

Пані Кароліна – миловидна жінка п'ятидесяти років, близька родичка тієї далекої родини, яка жила в будинку Агати до їхньої смерті, а отже і моя родичка. Але вона неохоче говорить про сімейні стосунки, як і про цих родичів, які пили. Агату теж пам'ятає, хороша жінка була, каже, але на кінець теж пила.

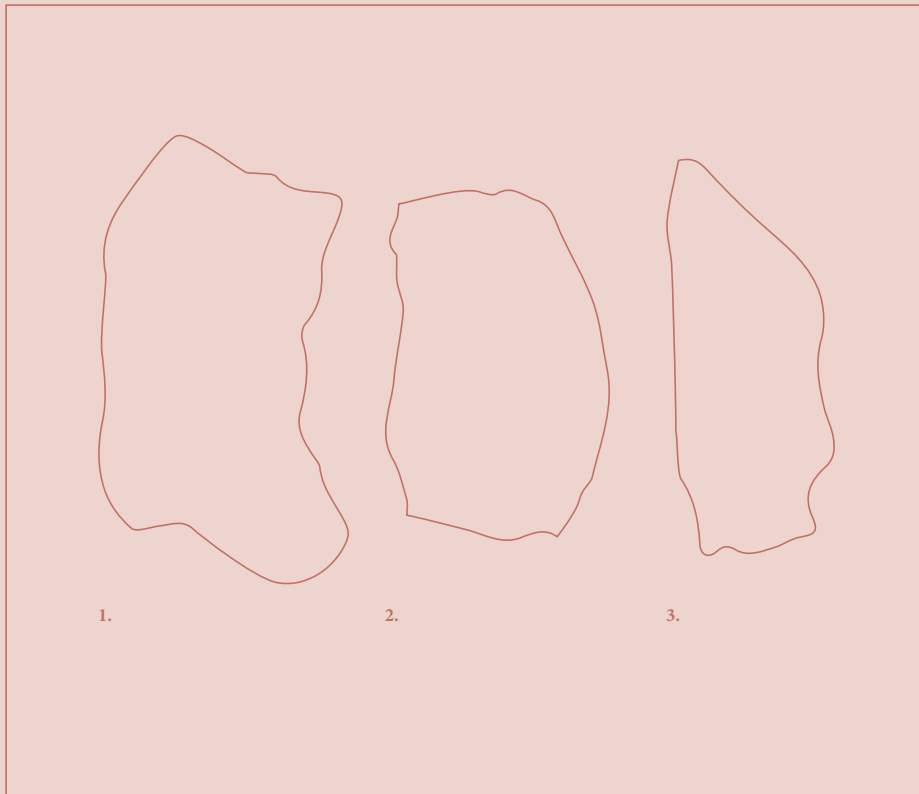
– To warstwa Agaty – pomyślałam, bo motywy roślin to jej królestwo: malowane kwiaty, kraszanki z ornamentami, drewniane ramki z rzeźbionymi liśćmi. To przecież jasne.

Najbardziej intrygująca była jednak warstwa, która skrywała się pod warstwą Agaty i była to najprawdopodobniej oryginalna powierzchnia ścian pierwszych właścicieli domu. Na delikatnie beżowym tle koloru widać zaokrąglone trzy cienkie brązowe linie, które być może były małą częścią wielkiego ornaментu na ścianie. Staram się znaleźć kawałek, który pasowałby do tego fragmentu, i złożyć chociaż jakiś element malunku, ale rozumiem, że to robota daremna, uporządkowanie tej góry śmieci jest zadaniem na kilka lat. Czuję się nieswojo, gdyż uświadomiłam sobie, że być może jeszcze jeden obraz mojej doskonałej przeszłości rozbił się na drobne kawałki, tyle że teraz to stało się z mojej winy. Wychodzę na dwór, aby uwolnić się od gorzkich myśli i umyć się w letnim deszczu od białego pyłu. Wchodzę zbита z tropu w trawę, znajduję jeszcze kilka śliwek pod drzewem i stoję na deszczu z nimi jakbym karała siebie za zbrodnię.

W trakcie tego dziwnego zajęcia zauważa mnie z pobliskiego domu sąsiadka i woła:

– Hej, Wiktorio, dlaczego mokniesz na deszczu?! Chodź na kawę!

Pani Karolina jest ładną pięćdziesięcioletnią kobietą, bliską kuzynką tej dalekiej rodziny, która mieszkała w domu Agaty do swojej śmierci, a więc jest też moją rodziną. Ale niechętnie mówi o stosunkach rodzinnych, a także o tych członkach rodziny, którzy pili. Pamięta również Agatę – dobra kobieta była, jak mówi, ale pod koniec życia też piła.

Kawałki tynku: 1. Oryginalna powierzchnia ścian pierwszych właścicieli domu. Na delikatnie beżowym tle koloru widać zaokrąglone trzy cienkie brązowe linie, które być może były małą częścią wielkiego ornamentu na ścianie; 2. Warstwa, od razu za najnowszą, z ledwo zauważalnym błękitnym kolorem, a na nim namalowane walkiem ciemno-niebieskie bukiety kwiatów. Warstwa Agaty; 3. Kawałek tynku z różową farbą

Уламки штукатурки: 1. Оригінальна поверхня стін перших власників будинків. На злегка бежевому кольорі тла видно округлі три тонкі коричневі лінії, які, можливо, були невеликою частиною великого орнаменту на стіні; 2. Шар ледь помітного синього кольору, одразу за найновішим, з темно-синіми букетами квітів, намальованих на ньому валиком. Шар Агати; 3. Шматок штукатурки з рожевою фарбою

«Але що ж, таке життя було, скільки вона всього пережила сама, а потім і її другий чоловік помер, подруги вже не так часто заходили, бо і час змінився... І вона ще більше загрузла у самотності... Але кінець життя не рахується, – знову підкреслює пані Кароліна, – бо рахується тільки те, як вона основну частину життя прожила. Зрештою, вона нікого навколо не кривдила своїм пияцтвом, хіба себе.»

Ми п'ємо каву, я розповідаю сусідці про свій зруйнований скарб, а вона сміється і відповідає, що я артистка і що мені кожна річ зі смітника могла б здатися цінною. Вона натомість приносить із іншої кімнати книги про Вінсько, в яких, за її словами, можна подивитись на справжню минулу красу.

«Перша книга недавно перекладена із англійської, – розказує пані Кароліна, – її написала колишня мешканка Вінська, Ріта, німецька єврейка, яка виїхала до США у 1939. Жінка розповідає у цій книжці про те, як на прикладі Вінціга – так за німців називали Вінсько – відбувався поступ гонінь євреїв і як їй єдиній із цілої сім'ї вдалося врятуватися. До речі, – раптом згадує пані Кароліна, – ти знаєш, що тут у нас є єврейський цвинтар. Він, правда, занедбаний, і знаходиться на неприглядному горбочку між високих дерев, але у тій німецькій книзі є фотографії, як він виглядав раніше, і ще є фото синагоги, якої вже зараз теж немає. Друга книга теж польською, – продовжує вона, розгортаючи скромну книгу із чорно-білими ілюстраціями – про ту частину історії, що розповідає про переселення наших батьків зі Сходу. Її написав наш односелець, ще із того покоління, яке говорило із кресовим акцентом. Тут написані цікаві речі: наприклад, те, що всі думали, мовляв, післявоєнне переселення буде тимчасовим і через це ніхто не дбав про ці німецькі хати, куди їх поселили. Тому, часто по інших районах Польщі котилися чутки, що поляки з Кресів неохайні, нехазяйновиті і звикли жити у бруді. Частина правди була в тому, що наші батьки часто не знали, як

– Ale cóż, takie było życie. Ile tego wszystkiego sama przeżyła, a potem jej drugi mąż zmarł, przyjaciółki już nie tak często zachodziły, bo też czasy się zmieniły... I jeszcze bardziej pogrążyła się w samotności... Ale koniec życia się nie liczy – znów podkreśla pani Karolina – bo liczy się tylko to, jak przeżyła zasadniczą część życia. Zresztą nikogo wokół nie krzywdziła swoim pijaństwem, chyba że siebie.

Pijemy kawę. Opowiadam sąsiadce o swoim zniszczonym skarbie, a ona się śmieje i odpowiada, że jestem artystką i że każda rzecz ze śmietnika mogłaby mi wydać się cenną. Przynosi natomiast z innego pokoju książki o Wińsku, w których – według jej słów – można obejrzeć prawdziwe minione piękno.

– Pierwsza książka została niedawno przełożona z języka angielskiego – opowiada pani Karolina. – Napisała ją była mieszkanka Wińska – Rita, niemiecka Żydówka, która wyjechała do Stanów Zjednoczonych w 1939 roku. Kobieta opowiada w tej książce o tym, jak na przykładzie Winziga – tak za Niemców nazwało się Wińsko – następowała eskalacja prześladowań Żydów i jak jej jedynej z całej rodziny udało się uratować. *À propos* – raptem przypomina sobie Karolina – wiesz, że tu jest cmentarz żydowski. Co prawda zaniedbany i znajduje się na zapuszczonym wzgórzu między wysokimi drzewami, ale w tej niemieckiej książce są zdjęcia ukazujące, jak wcześniej wyglądał, i jest jeszcze fotografia synagogi, która teraz już nie istnieje. Druga książka też jest napisana po polsku – kontynuuje, otwierając skromną książkę z czarno-białymi zdjęciami – o tej części historii opowiadającej o przesiedleniu naszych rodziców ze Wschodu. Napisał ją nasz mieszkaniec, jeszcze z tego pokolenia, które mówiło z kresowym akcentem. Znajdują się tu ciekawe rzeczy: na przykład to, że wszyscy myśleli, że niby to powojenne przesiedlenie będzie tymczasowe, i wskutek tego nikt nie dbał o te niemieckie domy, w których ich rozlokowali. Dlatego często w innych regionach Polski chodziły słuchy, że Polacy z Kresów są niechlujni, niegospodarni i są przyzwyczajeni do życia

користуватися всіма благами, що залишилися їм по німцях: у Вінцігу, наприклад, була проведена у кожен дім каналізація, електрика, а наші батьки досі любили жити у хаті із худобою... Ну словом, коли вони зрозуміли, що повертатися нема куди, то все-таки почали потроху відновлювати ці будинки, прибирати гори сміття, і якимось облаштовувати своє стаłe господарське життя.»

Пані Кароліна переводить подих і береться до третьої книги:

«Я тут нічого не розумію що і до чого, але цікаво розглядати ці старі фотознімки міста, що зараз стало нашим селом. Знаєш, де знаходиться поліція? Так от, у тому будинку на куті за німців були входні двері, і працював ось цей ресторан, подивись на фото.... Шикарні дерев'яні меблі із заокругленими краями, білосніжні скатерки, сріблясті столові прибори, може, навіть срібні... І це все у Вінську, тобто Вінцігу. А на цій світлині – німецький цвинтар, точніше колишній німецький цвинтар, бо його спочатку розграбували, а потім зрівняли із землею по війні.. До речі, знаєш, де цвинтар знаходився? Це таке невелике поле із високими деревами одразу за стодолю пані Стефи, ти навіть можеш побачити його із свого вікна... Там ще така стара-стара вишня росте посеред нього і так рясно родить щороку... Але ніхто із неї не рве вишень – вважається, що ті вишні із цвинтаря негоже їсти і вони так опадають.»

Я згадую про свої вишні, про слоїки із широкими горлами і хочу швидше повернутись до буденних справ. Дякую за історію села, каву і йду до будинку, де мене знов чекає отара голодних ротів із піднятими хвостами. Далі спокутую свій сьогоднішній вчинок зі стіною і віддаю обід цимшибеникам, а сама вирішую повернутись до пані Стефи, поки остаточно не зайшло сонце. Йдучи дорогою назад, помічаю рудий хвіст лиса, який перебігав дорогу в напрямку сусідського курника. Здається, хтось забіжить сьогодні до мене на водопій по вечері.

w brudzie. Była w tym część prawdy, że nasi rodzice często nie wiedzieli, jak używać wszystkich udogodnień, które pozostały po Niemcach: w Winzigu na przykład do każdego domu była doprowadzona kanalizacja, prąd elektryczny, a nasi rodzice dalej lubili żyć w chacie z bydłem... Słowem, gdy zrozumieli, że nie ma dokąd wracać, to jednak zaczęli pomału odnawiać te budynki, sprzątać góry śmieci i jakoś urządzać swoje stałe życie gospodarzy.

Pani Karolina wzdycha i bierze trzecią książkę:

– W tej nic nie rozumiem, co i do czego, ale ciekawie jest oglądać te stare zdjęcia miasta, które teraz stało się naszą wsią. Wiesz, gdzie jest policja? No więc w tym budynku na rogu za Niemca było wejście i była ta restauracja, zobacz na zdjęciu... Eleganckie drewniane meble z zaokrąglonymi brzegami, śnieżnobiałe obrusy, posrebrzane sztucce, może nawet srebrne... I to wszystko w Wińsku, Winzigu znaczy się. A na tym zdjęciu jest niemiecki cmentarz, a dokładniej – były niemiecki cmentarz, bo wpraw go rozgrabili, a potem po wojnie zrównali z ziemią... *À propos*, wiesz, gdzie on był? To takie niewielkie pole z wysokimi drzewami od razu za stodołą pani Stefanii, możesz je nawet zobaczyć ze swego okna... Tam jest jeszcze taka bardzo stara wiśnia, rośnie pośród tego cmentarza i tak obficie obradza co roku... Ale nikt z niej nie rwie wiśni; uważa się, że nie wypada jeść tych wiśni z cmentarza i one tak opadają.

Przypominam sobie o swoich wiśniach, słoikach z szerokimi otworami i chcę jak najszybciej wrócić do codziennych spraw. Dziękuję za historię wsi, kawę i idę do domu, gdzie znowu czeka na mnie stado głodnych pysków z podniesionymi ogonami. Mam poczucie winy związane ze zniszczeniem ścian; aby odpokutować, oddaję swój obiad tym urwisom, a sama decyduję się powrócić do pani Stefanii, dopóki całkowicie nie zaszło słońce. Wracając drogą, zauważam rudy ogon lisa, który przebiegał drogę w kierunku sąsiedniego kurnika. Zdaje się, że ktoś przybiegnie dziś do mnie do wodopoju po kolacji.

На кухні зустрічаю пані Стефу, яка дивиться у вікно і докурює свою N-нну за день цигарку. Я підходжу ближче і теж вдивляюсь у поле, де починає стелитися туман, з якого видніється тільки єдине дерево.

«Дивись, – каже пані Стефа, – як лисиця кружляє під вишнею, так наче там чийсь яйця заховані. І головне не боїться, бо зазвичай лиси забігають у село вночі, коли на вулицях вже нікого не має.»

Наче відхрещуючись від цієї нечисті, вона пропонує мені завтра відвідати вранішню месу в костелі, а потім піти на цвинтар, де похована Агата, бо я ще жодного разу не провідувала її від часу свого приїзду. Я ж натомість думаю влаштувати свою власну месу, пройшовшись за день всіма кладовищами села, щоб таким чином символічно склеїти уламки всіх малюнків на стіні у кухні, які могли виконати ті, хто зараз розкиданий по місцях, що колись були цвинтарями. Пані Стефанія з розумінням приймає мій план і, повечерявши та змивши денний бруд, розходимося по своїх кімнатах із натяжними стелями.

У Вінську сонячний день. Йду порожньою вулицею села і дивуюсь, що о цій порі досі навколо нікого немає. Навкруг бігають лише косулі і щипають листя із акуратно підстрижених плотів-огорож, це нагадує початок якогось постапокаліптичного фільму. Я рухаюсь у ще незнану для мене частину села, повільно опускаючись у прохолоду від тіні високих дерев, а потім знаходжу вузьку стежку між хащами і руками пробираюсь вглиб, де раптом натрапляю на розкішний сад фруктових дерев. Персики, вишні, сливи, алича, груші, яблука і ще купа різної всячини, від якої розбігаються очі. Таке враження, що я потрапила в Едем ще перед тим, як з'явилися Адам і Єва. Як можливо, що до цього часу ще ніхто не зірвав ці плоди? Треба це негайно виправляти! Я тягнуся за великою спілою сливою і, як тільки хапаю її рукою, сад заповнює

Spotykam w kuchni panią Stefanię, która patrzy w okno i dopala enty papieros w ciągu dnia. Podchodzę bliżej i również wpatruję się w pole, gdzie zaczyna ścielić się mgła, z której wynurza się tylko jedyne drzewo.

– Zobacz – mówi pani Stefania – jak lisica krąży pod wiśnią, jakby tam czyjeś jajka były schowane, i przede wszystkim nie boi się, bo zazwyczaj lisy wchodzą do wsi w nocy, gdy na ulicach już nie ma nikogo.

Patrząc na to, pani Stefania jakby przeżegna się i proponuje mi, abym jutro poszła z nią na jutrznię do kościoła, a potem na cmentarz, gdzie leży Agata, bo jeszcze ani razu jej nie odwiedziłam od czasu swojego przyjazdu. Ja zamiast tego zamierzam urządzić swoją własną mszę, obchodząc w ciągu dnia wszystkie cmentarze we wsi, aby w ten sposób symbolicznie posklejać kawałki wszystkich obrazów na ścianie w kuchni, które mogli wykonać ci, którzy są porozrzucani w miejscach, gdzie kiedyś były cmentarze. Pani Stefania ze zrozumieniem przyjmuje mój plan i po kolacji oraz zmyciu dziennego brudu rozchodzimy się po swoich pokojach z podwieszanymi sufitami.

W Wińsku jest słoneczny dzień. Idę przez wieś pustą drogą i dziwię się, że o tej porze nikogo wokół nie ma. Naokoło biegają tylko sarny i szczypią liście ze starannie podciętych żywopłotów, co przypomina początek jakiegoś postapokaliptycznego filmu. Podążam w nieznaną mi jeszcze część wsi, powoli zanurzam się w chłodzie od cieni wysokich drzew, a potem znajduję wąską ścieżkę między chaszczami i przedzieram się rękoma w głąb, gdzie nagle natykam się na bujny sad. Brzoskwinie, wiśnie, śliwy, śliwa wiśniowa, grusze, jabłonie i jeszcze wiele różnych innych drzew, od których rozbiegają się oczy. Mam wrażenie, że trafiłam do Edenu jeszcze przed pojawieniem się Adama i Ewy. Jak to możliwe, że do tej pory nikt jeszcze nie zerwał tych owoców? Trzeba to koniecznie naprawić! Wyciągam rękę po dużą dojrzałą śliwkę i gdy tylko biorę ją do ręki, sad wypełnia się głośnym krakaniem, które jak dźwięk

гучне крикання, яке, як сирена, вібує аж всередині мого тіла. Іду за цим всеохопним звуком і нарешті виходжу на галявину із некошеною травою із кількома впадинами посередині, так наче щось заважало її росту. Повільно протоптую туди стежку і знаходжу на землі кілька потрощених і оброслих мохом мацев, на яких сидить крук. Він великий, старий і чорний, як ніч. Дивиться на мене довго, не відводячи погляду, а потім і криче:

«Ти чого прийшла, тобі на інший цвинтар треба, тут нема кісток твоїх родичів.»

«Але, можливо, тут є кістки тих, хто колись жив у моєму будинку?! Може, хтось проти того, щоб я там все переоблаштовувала?»

«Якщо вони будуть проти – ти відчуєш, – криче у відповідь крук, – тікай звідси, поки гірше не зробила!»

Глип, а крука уже нема, а замість нього стоїть чорний камінь на мацевих. Я даю драпака звідти через якийсь луг, і аж нарешті вигулькую у полі з туманом, де здалеку видніється будинок пані Стефанії. Озираюсь навколо, а тут вже чекає на мене лис, якого бачила попередньо – стоїть на задніх лапах під вишнею і смакує плоди.

«Тобі чого?» – питає лис, спльовуючи кісточки від вишень на землю.

«От, хочу взнати щось більше про цю землю і людей, що тут лежать...»

«А для чого?» – перебиває він.

syreny przenika aż do wnętrza mego ciała. Idę za tym wszechogarniającym dźwiękiem i wychodzę wreszcie na polanę z nieskoszoną trawą z kilkoma wgłębieniami pośrodku jakby coś przeszkadzało jej rosnąć. Powoli wydeptuję tam ścieżkę i znajduję na ziemi kilka rozbitych i obrosłych mchem macew; na jednej z nich siedzi kruk. Wielki, stary i czarny, niczym noc. Patrzy na mnie długo, nie odwracając wzroku, a potem krzyczy:

– Po co tu przyszedłeś? Powinnaś iść na inny cmentarz, tu nie ma szczątków twojej rodziny.

– Ale być może są tu kości tych, którzy żyli kiedyś w moim domu?! Może ktoś jest przeciw temu, żebym tam wszystko urządziła inaczej?

– Jeżeli będą przeciw, odczujesz to – krzyczy w odpowiedzi kruk. – Uciekaj stąd, póki nie narobiłaś czegoś gorszego!

Patrzę, a kruka już nie ma, a zamiast niego stoi czarny kamień. Daję stąd drapaka przez jakąś łąkę, aż nareszcie znajduję się na polu okrytym mgłą, gdzie z daleka widać dom pani Stefanii. Oglądam się naokoło, a tu już czeka na mnie lis, którego widziałam wcześniej. Stoi na tylnych łapach pod wiśnią i smakuje owoce.

– Czego chcesz? – pyta lis, wypluwając pestki wiśni na ziemię.

– No, chcę dowiedzieć się czegoś więcej o tej ziemi i ludziach, którzy tu leżą.

– A po co? – przerywa.

«Може, це допоможе мені взнати щось більше про Агату і про будинок, який я зараз відновлюю...»

«Мене можеш про все запитати, я все пам'ятаю...»

«А скільки років ви вже тут все охороняєте?»

«Я і не охороняю, я лише прибігаю по вишні... Ну і як туман накриває поле... Щоб душі, які заблукали, могли зорієнтуватися.»

«Зорієнтуватися у чому?»

Відчуваю, що моє останнє питання було зайвим. А втім, усвідомлюю, що мені невимовно затишно і спокійно отак сидіти серед поля із лисом-мудрецем, що лузає вишні і говорить зі мною моєю мовою. Відчуваю себе теж своєрідним маяком для заблуканих душ, які збираються тут, як тільки туман накриває цвинтар. Думаю, що це така ж сама відповідальність, як і годувати своє здичавіле звір'я біля будинку і мати надію, що вдасться їх приручити. Можливо, колись я теж буду таким лисом із позачасу: знатиму всі таємниці цього місця, вмітиму розповісти про людей, чиї кістки лежать на цих цвинтарях, і про всіх тих, хто жив тут тимчасово, вільно розмовлятиму їхніми мовами, знатиму історії навколишніх лісів і полів – все розумітиму та переказуватиму далі – словом, стану архівісткою цього буття.

«Скажи мені, для чого я вже це роблю?» – питаю лиса.

Він здивовано обертається на мене своїм трикутним гострим вухом.

– Może pomoże mi to dowiedzieć się czegoś więcej o Agacie i domu, który remontuję...

– Możesz mnie o wszystko zapytać, wszystko pamiętam...

– A jak długo pan tu wszystko ochrania, panie Lisie?

– Nie ochrania, tylko przybiegam po wiśnie... No i jak mgła okryje pole... Żeby zbłąkane dusze mogły się zorientować.

– Zorientować w czym?

Czuję, że moje ostatnie pytanie było nie na miejscu. A jednak uświadamiam sobie, że jest mi niewymownie przytulnie i spokojnie tak siedzieć pośród pola z lisem mędrцем, który objada się wiśniami i rozmawia ze mną w moim języku. Odczuwam, że jestem swoistą latarnią morską dla zbłąkanych dusz, które zbierają się tu, gdy tylko mgła okryje cmentarz. Myślę, że to też taka sama odpowiedzialność jak podkarmianie dziczyńskich zwierząt koło domu, z nadzieją, że kiedyś uda się je oswoić. Być może kiedyś też będę takim lisem spoza czasu: będę znać wszystkie tajemnice tego miejsca, będę umiała opowiedzieć o ludziach, których szczątki znajdują się na tych cmentarzach, i o wszystkich tych, którzy tu kiedyś mieszkali, i jeszcze będę biegle mówić w ich języku, poznam też historie okolicznych pól i lasów – będę to wszystko rozumieć i przekazywać dalej – słowem, zostanę archiwistką tego bytu naokoło.

– Powiedz mi, po co to robię? – pytam lisa.

Ze zdziwieniem odwraca się do mnie swoim trójkątnym ostrym uchem.

«Ну ось все це!»

От уявляю, що я якась детективка, приїжджаю сюди, вивідуючи історії про Агату та інших людей, намагаючись розгадати сенс чийогось життя. Чому я женуся за цим незвіданим, наче воно має бути цікавим і кращим за теперішнє? Може, у цій погоні за Агатиною історією криються лише власні амбіції? Можливо, бажання знайти сенс власного життя? Чому мені здається, що я якась місіонерка, якій конче треба когось рятувати, вихоплюючи із забуття? Може, я сама себе рятую? Може, це я хочу себе вписати у якісь сувої пам'яті? Може, Агата була б проти всього цього, і не хотіла постати на цих сторінках у всіх цих романтизованих образах, які я їй приписую? Може я ще більше роз'яструю чийсь рани, вдовольняючись при цьому заповнення власної порожнечі?

Мені стає гірко і з очей починають котитися сльози. Лис кидає свої вишні, підходить тихо на задніх лапах і ніжно обіймає мене однією лапою за спину, а другою намагається витерти сльози. Я відчуваю солодкий запах вишень його із пащі, а ще м'якість шерсті. Це трохи втамовує мою потребу ніжності:

«Не знаю, що тобі сказати. Я не якийсь надзвичайний лис – просто собі лис, який має свою роботу і виконує її. Я не задумуюсь над тим, чому так склалось і мені доводиться сюди приходити, і чи я насправді рятую когось. Просто роблю свою роботу і все. Часом вона страшна, часом нудна, а часом навіть солодка, – лис знову закидає собі чергову вишню до пащі і пропонує мені двійко щойно зірваних м'ясистих близнюків.»

«Може, підемо разом до могили Агати і запитаємо її разом?»

– No, to wszystko!

Oto wyobrażam sobie, że jestem jakąś detektywką, przyjeżdżam tu, badam historie Agaty i innych ludzi, staram się rozwikłać sens czyjegoś życia. Dlaczego uganiam się za czymś niezbadanym, tak jakby to miało być ciekawsze i lepsze niż teraźniejszość? Może w tej pogoni za historią Agaty skrywają się tylko własne ambicje? Możliwe, że pragnę znaleźć sens swojego własnego życia. Dlaczego mi się wydaje, że mam do spełnienia jakąś misję, że muszę koniecznie kogoś ratować, wydobywając z zapomnienia. A może sama siebie ratuję? Może chcę siebie zapisać w jakichś zwojach pamięci? Może Agata byłaby przeciw temu wszystkiemu i nie chciałaby zostać przedstawiona na tych stronach we wszystkich tych wyidealizowanych scenach, które jej przypisuję? Może tylko jeszcze bardziej rozjątrzam czyjeś rany, zaspokajając przy tym własną próżność?

Zasepiam się i z oczu zaczynają mi ściekać łzy. Lis porzuca swoje wiśnie, cicho podchodzi na tylnych łapach i delikatnie obejmuje mnie jedną łapą za plecy, a drugą stara się wytrzeć łzy. Czuję z jego pyska słodki zapach wiśni i jeszcze miękką sierść. To trochę powściąga moje pragnienie czułości.

– Nie wiem, co mam ci powiedzieć. Nie jestem jakimś niezwykłym lisem. Po prostu jestem zwykłym lisem, który ma swoją pracę i ją wykonuje. Nie zamyślam się nad tym, dlaczego tak się złożyło, że mam tu przychodzić, i czy naprawdę kogoś ratuję. Normalnie robię swoje i tyle. Praca ta czasem jest straszna, czasem nudna, a czasem nawet słodka – lis znowu wrzuca sobie do pyska wiśnię i proponuje mi dwie dopiero zebrane mięsiste złączone wiśnie.

– Może pójdziemy razem do grobu Agaty i zapytamy ją razem?

Я обережно таки беру вишні і ковтаю їх по черзі – справді надзвичайно солодкі, аж дивно, що їх ніхто не обриває. Лис наказує мені хапатись за його хвіст і ми занурюємося у густий туман, де нічого не видно навколо далі за метр. Ступаємо обережно по землі і я відчуваю, що її фактури час від часу кардинально змінюються: ось ми ступаємо по моху, на якому наших кроків майже не чутно, але вже за мить йдемо дрібним піском, а поруч чути звук велетенської хвилі, наче ми на узбережжі штормового океану. Далі ми виходимо на тротуар і йдемо гамірною вулицею мегаполісу, зовсім поруч, здається, сотні людей, які гомонять між собою, але їх зовсім не видно через туман навколо. Раптом все це знову змінюється на випалену землю, а туман перетворюється на дим, в якому тонуть крики потерпілих від якоїсь страшної трагедії. Ми прискорюємо ходу і вже скоро я впізнаю голос жінки із ящуриним язиком із мого сну, яка намагається знов вигнати мене зі своєї території, потім за нею ми опиняємось на траві із квітучими ромашками, де все пахне весною – здається, що ми обходимо цілий світ, і що навколо нас непомітно пролітають роки і тисячі невідомих людей. Рудий лисячий хвіст, за який я міцно тримаюсь, стає мені головною запорукою певності у цих змінних пейзажах. Я питаю лиса чи довго нам залишилось до польського кладовища, бо у такому темпі ми ніколи не дійдемо до Агаїної могили. Він спочатку відповідає, що насправді і не знає, а пізніше додає, щоб я зосередилась на цих змінних пейзажах, бо вони чи не найцікавіше у цій подорожі, і мені не варто їх лякатись, бо все це лише декорації...

«Декорації для чого?» – перепитую, відчувши, що він не закінчив.

«Хочеш ще вишень? – питає він по довгій паузі. – У мене ще багато е!»

Jednak biorę ostrożnie wiśnie i zjadam po kolei. Rzeczywiście są nadzwyczaj słodkie, aż dziwne, że nikt ich nie zrywa. Lis każe mi złapać się za jego ogon i zanurzamy się w gęstą mgłę, gdzie niczego wokół nie widać dalej niż na metr. Ostrożnie kroczymy po ziemi i czuję, że jej powierzchnia czasami się radykalnie zmienia: właśnie idziemy po mchu, na którym prawie nie słychać naszych kroków, ale już za chwilę idziemy po drobnym piasku, a obok słyszę dźwięk ogromnej fali, jakbyśmy byli na brzegu oceanu podczas sztormu. Dalej wychodzimy na chodnik i idziemy przez głośną ulicę metropolii, dosłownie obok. Wydaje się, że setki ludzi rozmawiają ze sobą, ale ich w ogóle nie widać z powodu otaczającej mgły. Nagle to wszystko znowu się zmienia w wypaloną ziemię, a mgła przemienia się w dym, w jakim toną krzyki osób, które ucierpiały wskutek jakiejś strasznej tragedii. Przyspieszamy chód i już wkrótce poznaję głos kobiety z językiem jaszczurki z mego snu, która stara się znowu mnie wygnać ze swojego terytorium; potem podążając za nią, trafiamy na trawę z kwitnącym rumiankiem, gdzie pachnie wiosną – wydaje się, że okrążamy cały świat, i wokół niezauważalnie mijają lata i tysiące nieznanych ludzi. Rudy lisi ogon, za który mocno się trzymam, jest moją podstawową gwarancją pewności w tych zmiennych pejzażach. Pytam lisa, czy dużo jeszcze zostało do polskiego cmentarza, bo w takim tempie nigdy nie dojdziemy do grobu Agaty. Na początku odpowiada, że w rzeczywistości to nie wie, a potem dodaje, abym skupiła się na tych zmiennych obrazach, bo są chyba najciekawsze w tej podróży, i nie powinnam się ich bać, bo to tylko dekoracje...

– Dekoracje do czego? – pytam, czując, że nie skończył.

– Chcesz jeszcze wisien? – pyta po długiej pauzie – mam ich jeszcze dużo!

Motywy roślin to królestwo Agaty: malowane kwiaty, kraszanki z ornamentami, drewniane ramki z rzeźbionymi liśćmi
Мотиви рослин – це царство Агати: намальовані квіти, крашанки із орнаментами, дерев'яні рамки із вирізьбленими листочками

У ПОШУКАХ АГАТИ

Проект реалізується в рамках програми стипендій
Міністерства культури та національної спадщини Гауде Полонія

Авторка:
ВІКТОРІЯ МИРОНЮК

Переклад з української мови:
ЯРОСЛАВ ПРИСТАШ

Редакторка українського тексту:
ІРЕНА СКАКУН

Редактор польської версії:
ГЖЕГОЖ СТАНІШЕВСЬКИЙ

Кураторська допомога:
НАТАЛІЯ КРАВЧИК

Графічний дизайн та композиція:
МАГДА ВОЛЬНИЦКА

ISBN: 978-83-65732-14-9

Видавець:
ГАЛЕРЕЯ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА В М. ОПОЛЕ, 2020

Галерея є самоврядувальним органом культури Міста Ополя

IMPRESSUM

W POSZUKIWANIU AGATY

Projekt realizowany w ramach Programu Stypendialnego
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego Gaude Polonia

Autorka:
WIKTORIA MYRONIUK

Przekład z języka ukraińskiego:
JAROSŁAW PRYSTASZ

Redakcja wersji ukraińskiej:
IRENA SKAKUN

Redakcja wersji polskiej:
GRZEGORZ STANISZEWSKI

Opieka kuratorska:
NATALIA KRAWCZYK

Projekt graficzny i skład:
MAGDA WOLNICKA

ISBN: 978-83-65732-14-9

Wydawca:
GALERIA SZTUKI WSPÓŁCZESNEJ W OPOLU, 2020

Galeria jest samorządową instytucją kultury Miasta Opola

IMPRESSUM

Galeria Sztuki
Współczesnej

FEDERACYJNE
OPOLE

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

MIASTO
OPOLĘ

